

JEDAN NOV PRILOG POZNAVANJU HRVATSKO-ČEŠKIH ODNOSA U HUSOVO DOBA

Gotovo u isto vrijeme, 1885/6., skrenuta je u nauci pažnja na činjenicu, da je među studentima praškog sveučilišta bilo u Husovo doba i nešto došljaka iz različitih krajeva srednjovjekovne Slavonije i Srijema. Josef J i r e č e k, Duchovní styky Čechův a Maďarův za XIV a XV věku a uherští Husité (Časopis Musea Království Českého 59, 1885), konstatirao je, doduše, da su oni većim dijelom potjecali iz mađarskih naselja na desnoj obali Dunava, od Iloka do Slankamena, ali je među njima našao i ponekoga iz Zagreba, Rovišća, Toplice i Požege, pa i Slavonije uopće. Do iscrpnijih je podataka došao J. L o s e r t h, Ueber die Versuche Wiclif-husitische Lehren nach Oesterreich, Polen, Ungarn und Croatien zu verpflanzen (Mittheilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen XXIV, 1885/6). On je iz jednoga bečkog kodeksa u cijelosti publicirao tekstove triju pisama iz g. 1413, od kojih su dva bila upućena zagrebačkom biskupu i kaptolu, ali se u njihovu arhivu nisu sačuvala. Po njima je među nekim studentima praškog sveučilišta, koji su pripadali zagrebačkoj dijecezi, bilo nesumnjivih sljedbenika Wyclifova učenja, osuđena kao heretičkog. Jedan od njih, Dominik iz Zagreba, koji je zbog toga na prolasku u Beču dopao tamnice i zatim se javno odrekao nekih Wyclifovih članaka, izjavio je u istrazi, da ih je ponajviše naučio od samog Husa.

Tragajući za imenima studenata iz naših krajeva, koji su od 1397 do 1411 polazili praško sveučilište, D. P r o h a s k a, Hrvati na praškom sveučilištu za doba Husovo (Obzor LIII, 1912, br. 186, 9. VII.), naišao je na sedam kandidata za bakalareat, koji su — osim Martina iz Zagreba (1410) — bili odreda iz Slavonije i Srijema. On ih je tada sve smatrao Hrvatima, iako su trojica bila iz Iloka, naseljena u to vrijeme Mađarima, a nova je građa donijela pouzdanih dokaza, da se upravo u Srijemu, sa središtem u Kamenici (blizu Petrovaradina), nalazilo glavno žarište mađarskog husitizma. Prohaska je ovu pogrešku donekle ispravio u raspravi: Husitství a bogomilstvo (Časopis pro moderni filologii a literatury V, 1915; s nekim promjenama također Jugoslavenska Njiva III, 1919) i uz to upozorio na dvojicu klerika iz zagrebačke dijeceze (Antonius de Royceze i Georgius Michaelis de Drenov), koji se nalaze među potpisnicima Husova otvorenog pisma papi Ivanu XXIII. od 1. IX. 1411. Smatrali su se, dakle, Husovim učenicima i u doba njegovog sukoba s papom.

S daljnjim učenikom Jana Husa iz naših krajeva upoznaje nas u najnovije vrijeme istaknuti poznavalac husitskog razdoblja F. M. Bartoš, Chorvatský žák Husův (Kostnické Jiskry, 1957, br. 2). Bio je to Martin iz Križevaca, koji je 5. III. 1402. postigao na Filozofskom fakultetu čast bakalaura i koga je promovirao sâm Hus. U govoru, koji je tom prilikom održao, Hus naziva Martinovu domovinu Dalmacijom i kaže o njoj, da neposredno graniči s Turcima.

Premda se Martinu gubi otada svaki trag, pa je opravdana pretpostavka, da viši stepen magistra filozofije nije više postigao, prof. Bartoš smatra vrlo vjerojatnim, da od njega potječe lijepo iluminirani rukopis latinske biblije iz g. 1447., koji se čuva u knjižnici praškog kaptola. Dosada, naime, nije bilo zapaženo, da pisar toga rukopisa spominje u kolofonu, između ostalih podataka o svom životu, i svoje porijeklo iz — Dalmacije.

Prema prikazu prof. Bartoša, pisar rukopisa priča u kolofonu o svom dolasku na studij u Češku prije više od 40 godina, u pratnji odgojitelja, koji je ondje uskoro umro. Kad je započelo razdoblje husitskih ratova (1420), napustio je studij i više se godina sakrivao i lutao po različitim mjestima, a na kraju se dao na pisarski zanat, provodeći sa svojom djecom život u bijedi. Prof. Bartoš naslućuje, da je vjerojatno pripadao husitskoj desnici, koja je za revolucije bila izložena progonima.

Premda pisar nigdje ne spominje svog imena, prof. Bartoš zaključuje, da u prilog mišljenju o njegovu identitetu s Martinom iz Križevaca govori — osim spomena Dalmacije kao njegove domovine — naročito datiranje njegova dolaska u Prag cko g. 1400. i prekid studija poslije položenog ispita za bakalaura g. 1402. On je, štoviše, sklon da u vezu s njime dovede i rukopisni podatak iz g. 1452, po kojemu je neki F. K. (fra Križevčanin?) stupio tada u glagoljaški samostan »Na Slovanech«. Kao što je poznato, u tom su praškom samostanu živjeli još početkom XV. st. hrvatski glagoljaši, učeći Čehe glagoljici i prevodeći češke tekstove na hrvatski jezik (uz ostalo i jednu ili dvije Husove propovijedi).

S pravom je prof. Bartoš istakao važnost Husova podatka o Dalmaciji kao domovini Martina iz Križevaca, iako ovo mjesto leži na području srednjovjekovne Slavonije. Međutim, nije mi poznat ni jedan slučaj u našoj suvremenoj izvornoj građi, da se pojam Dalmacije upotrebljavao tada u tako širokom značenju. Zbog toga mi se ne čini dovoljno uvjerljivom pretpostavka, da bi Martin, kao tobožnji pisar rukopisa iz g. 1447., sâm nazvao svoju domovinu Dalmacijom, a ni kronološki je okvir ne čini vjerojatnijom. Od postizavanja Mar-

tinova bakalaureata (1402) proteklo je do izbijanja husitskih ratova (1420) punih 18 godina. Zar je njegov studij mogao doista tako dugo potrajati? Iz podataka kod Jirečeka i Prohaske proizlazi, da je vremenska razlika između ispita za bakalara i magistra iznosila u pravilu 2-3 godine.

Podaci, kojima je prof. Bartoš nesumnjivo obogatio naše poznavanje češko-hrvatskih odnosa u Husovo doba, ne gube, dakako, ovim primjedbama ništa od svoje vrijednosti.

Jar. Šidak

